

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika, na temelju članka V. stavak 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i članka 39. stavak 1. Poslovnika o radu Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 25. do 31. siječnja 2005. godine donijelo je

ODLUKU

I.

Arheološko područje – Batalova grobnica u Turbetu kod Travnika se proglašava nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik čine arheološko područje sa ostacima grobnice i pokretno naslijeđe pronađeno na arheološkom području koje se nalazi u Zemaljskom muzeju Bosne i Hercegovine u Sarajevu, a koje je popisano u inventarnim knjigama nalaza Muzeja.

Nacionalni spomenik se nalazi na lokaciji označenoj kao k.č. broj 1127 (novi premjer), što odgovara k.č. broj 328/1 (stari premjer), upisan u zk. uložak broj 71 k.o. Varošluk, Općina Travnik, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Na nacionalni spomenik se primjenjuju mjere zaštite ustvrđene Zakonom o provedbi odluka Povjerenstva za zaštitu nacionalnih spomenika uspostavljenog prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službene novine Federacije BiH" br. 2/02, 27/02 i 6/04).

II.

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Vlada Federacije) dužna je osigurati pravne, naučne, tehničke, administrativne i finansijske mjere za zaštitu, konzervaciju i prezentaciju nacionalnog spomenika.

Vlada Federacije dužna je osigurati sredstva za izradu i provedbu potrebite tehničke dokumentacije za zaštitu nacionalnog spomenika.

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Povjerenstvo) utvrdit će tehničke uvjete i osigurati finansijska sredstva za izradu i postavljanje informacijske ploče sa temeljnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III.

S ciljem trajne zaštite nacionalnog spomenika ustvrđuje se sljedeće:

Zaštitni pojas obuhvaća prostor definiran u točki I. stavak 3. ove odluke. U toj zoni se provode sljedeće mjere zaštite:

- dopušteni su istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi, uključujući i one čiji je cilj prezentacija spomenika, uz odobrenje federalnog ministarstva nadležnog za prostorno uređenje i stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na razini Federacije Bosne i Hercegovine;

- dopušteni su radovi na sanaciji pravoslavne crkve sv. Jovana Krstitelja i

individualnog stambenog objekta;

- prostor spomenika bit će otvoren i dostupan javnosti, a može se koristiti u edukativne i kulturne svrhe;
- nije dopušteno odlaganje otpada.

IV.

Iznošenje pokretnog naslijeđa iz točke I. stavak 2. ove odluke (u daljnjem tekstu: pokretno naslijeđe) iz Bosne i Hercegovine nije dopušteno.

Iznimno od odredbe stavka 1. ove točke, dopušteno je privremeno iznošenje pokretnog naslijeđa iz Bosne i Hercegovine radi prezentacije ili konzervacije ukoliko se utvrdi da konzervatorske radove nije moguće izvršiti u Bosni i Hercegovini.

Odobrenje u smislu prethodnog stavka daje Povjerenstvo ukoliko nedvojbeno bude utvrđeno da to ni na koji način neće ugroziti pokretno naslijeđe.

U svom rješenju o odobrenju privremenog iznošenja Povjerenstvo utvrđuje sve uvjete pod kojima se to iznošenje može izvesti, rok za povrat u Bosnu i Hercegovinu, kao i zaduženja pojedinih tijela i institucija za osiguranje tih uvjeta i o tomu obavještava Vladu Federacije, nadležnu službu sigurnosti, carinsku službu Bosne i Hercegovine i javnost.

V.

Stavljaju se izvan snage svi provedbeni i razvojni prostorno-planski akti koji su protivni odredbama ove odluke.

VI.

Svatko a posebice nadležna tijela Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, gradske i općinske službe suzdržat će se od poduzimanja bilo kakvih postupaka koji mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu.

VII.

Ova odluka dostavit će se Vladi Federacije, federalnom ministarstvu nadležnom za prostorno uređenje, federalnom ministarstvu nadležnom za kulturu, nadležnoj službi zaštite naslijeđa na razini Federacije Bosne i Hercegovine i općinskom tijelu uprave nadležnom za poslove urbanizma i katastra radi provedbe mjera utvrđenih u toč. II. - VI. ove odluke i nadležnom općinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VIII.

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom koje je dostupno na uvid zainteresiranim osobama u prostorijama i na web-stranici Povjerenstva (<http://www.aneks8komisija.com.ba>).

IX.

Danom donošenja ove odluke sa Privremene liste nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine («Službeni glasnik BiH» broj 33/02, «Službeni glasnik Republike Srpske» broj 79/02, «Službene novine Federacije BiH» broj 59/02 i «Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH» broj 4/03) se briše nacionalni spomenik upisan pod rednim brojem 639.

X.

Prema članku V. stavak 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Povjerenstva su konačne.

XI.

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u «Službenom glasniku BiH».

Ovu odluku Povjerenstvo je donijelo u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović, Ljiljana Ševo i Tina Wik.

Predsjedatelj Povjerenstva

Amra Hadžimuhamedović

Broj: 05.1-2-284/04-3
25. siječnja 2005.godine
Sarajevo

O b r a z l o Ź e n j e

I – UVOD

Na temelju Zakona o provedbi odluka Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, uspostavljenog prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, članak 2. stavak 1., “nacionalni spomenik” je dobro koje je Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika proglasilo nacionalnim spomenikom sukladno čl. V. i VI. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine («Službeni glasnik BiH» broj 33/02) sve dok Povjerenstvo ne donese konačnu odluku o njihovome statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje, i bez obzira je li za navedeno dobro podnesen zahtjev.

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika donijelo je odluku o stavljanju arheološkog područja – Batalova grobnica u Turbetu na Privremenu listu nacionalnih spomenika BiH pod rednim brojem 639.

Sukladno odredbama Zakona, a na temelju članka V. stavak 4. Aneksa 8. i članka 35. Poslovnika o radu Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, Povjerenstvo je pristupilo provedbi postupka za donošenje konačne odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

II - PRETHODNI POSTUPAK

U postupku koji je prethodio donošenju konačne odluke o proglašenju izvršen je uvid u:

- dokumentaciju o lokaciji imovine i sadašnjem vlasniku i korisniku dobra (preslik katastarskog plana i zemljišnoknjižni izvadak),
- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući opis i fotografije, podatke o oštećenjima tijekom rata, podatke o intervencijama na restauraciji ili drugoj vrsti radova na dobru itd.,
- historijsku, arhitektonsku ili drugu dokumentarnu građu o dobru.

Na temelju uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje dobra ustvrđeno je sljedeće:

1. Podaci o dobru

Lokacija

Turbe je naselje situirano u dolini rijeke Lašve, 7 km zapadno od Travnika. Na manjem uzvišenju pored ceste, na lokalitetu Crkvine, nalaze se ostaci srednjovjekovne nekropole. Ispod sljemenjaka je bio sahranjen tepčija Batalo Šantić.

Povijesni podaci

Pogodan zemljopisni položaj i prirodna bogatstva Lašvanske doline bili su važni preduvjeti za kontinuitet naseljavanja još od prapovijesnog doba. U porječju Lašve su konstatirana brojna prapovijesna naselja. Ove krajeve Rimljani zauzimaju početkom naše ere i u njima ostaju sve do propasti Zapadnog Rimskog Carstva, 476. godine. Okolica Travnika je bila relativno gusto naseljena. Značajni su ostaci rimskih naselja u Malom Mošunju, Putičevu, Docu, Travniku i oko Turbeta. Naselja su bila

međusobno povezana mrežom lokalnih putova, koji su se naslanjali na glavni drum "Salona-Argentaria". Za gospodarski život ovog područja u rimskom razdoblju rudarstvo je imalo presudan značaj. Pronađeni ostaci željezne troske ukazuju na intenzivnu eksploataciju željezne rudače. Jedan od bogatijih rudnika zlata se nalazio u dolini Lašve, o čemu svjedoče mnogobrojne gomile pijeska koje stoje uz riječne obale.

Župa Lašva, kojoj je pripadalo područje oko današnjeg Travnika, prvi put se spominje 1244. godine, u Povelji ugarskog kralja Bele IV. Na području ove župe je evidentirano oko 900 srednjovjekovnih nadgrobnih spomenika. Sačuvano je i nekoliko utvrđenih gradova (Travnik, Toričan, Vrbenac, Škof i Kaštel). Pronađeni su brojni pojedinačni nalazi, od kojih su najinteresantniji dijelovi metalnog pojasa (aplike) iz 15. stoljeća, iskopani u jednom grobu u Novoj Biljoj.¹

Prve sigurne podatke o Batalu nalazimo u ispravi kralja Stjepana Dabiše, nasljednika Tvrtka I Kotromanića, koju je kralj 17. srpnja 1392. godine izdao dubrovačkoj vladi. U ovome dokumentu Batalo se spominje u ulozi dvorskog tepčije² i ulozi svjedoka u validnosti isprave. Batalo je bio oženjen Resom iz plemićkog roda Hrvatinića, te je tako zagospodario župom Sanom. Iznad današnjeg sela Varošluk Batalo je podigao dobro utvrđeni grad Toričan.

U pisanim izvorima tepčija Batalo Šantić se spominje kao posjednik imanja u župama Lašva i Sana, u drugoj polovici 14. st. Podatke o Batalu otkrivamo i iz "Evandjelja tepčije Batala"³, koje je prema zapisu nastalo 1393. godine (Vrana, 1991.; 806-807) kao i iz nekoliko sačuvanih isprava iz doba vladavine bosanskih kraljeva Stjepana Dabiše, Jelene Grube i Stjepana Ostoje.

Batalovu grobnicu (mauzolej) je 1915. godine otkrio kapetan Teplý na uzvišenju Crkvine. Crkvine predstavljaju višeslojno arheološko područje koje datira u kulturno-povijesnom kontinuitetu od neolita i eneolita, pa preko ranorimske nekropole i kasnoantičkog mauzoleja do kraja 14. st.

2. Opis dobra

Batalova grobnica je prvobitno bila smještena u objekt (mauzolej) kvadratne osnove (dimenzija 5,80 x 5,80 m) sa trijemom (dimenzija 7,20 x 3,10 m). U vrijeme prvih arheoloških istraživanja 1915. godine oko grobnice su zatečeni ostaci zidova mauzoleja, visine 80-85 cm, i velike količine razbacanih sedrenih blokova. Na blokovima su primijećene slikarske dekoracije živih boja. Oko mauzoleja je bilo manje dvorište opasano sa svih strana iskopanim jarkom, tako da je objekt podsjećao na malo utvrđenje. Pokojnik je sahranjen u kamenom sarkofagu od pješčara i položen u dvostruku zidanu raku (dimenzija 2,05x1,05x1,26 m). Glava pokojnika je bila okrenuta prema zdjelici udubljenoj u gornjem uglu sarkofaga. U zidovima grobnice, iznad sarkofaga, bile su učvršćene konzole koje su držale unutarnju pokrovnu ploču. Na taj način raka je na prvi pogled izgledala prazna i zaštićena od pljačkaša. Ispod

¹ Danas se čuvaju u Zavičajnom muzeju u Travniku.

² U Bosni se titula tepčija javlja u XIII i traje do početka XV stoljeća. Postojala su dva ranga ove titule: veliki tepčija i tepčija. Veliki tepčija je bio na vladarevom dvoru, a tepčija je bio na službi u župi ili pri oblasnom gospodaru. Bez obzira na rang, tepčije su vodile o zemljoposjedima svojih gospodara (bilo vladara, bilo oblasnih gospodara ili župljana). Ovi dostojanstvenici se pojavljuju prigodom razgraničenja posjeda (vladarskih, gospodarevih ili župskih). U Srbiji se titula velikog tepčije ugasila prije Dušanovog krunisanja za cara, a u Bosni krajem XIV i početkom XV stoljeća (M. Blagojević, 1976., 7-47 i 1999., 728.).

³ Danas se evandjelje čuva u Nacionalnoj biblioteci u Petrogradu u Rusiji.

ploče je pronađena tekstilna zavjesa pričvršćena željeznim čavlima.

Na gornjoj ploči (dimenzija 2,25x1,25 m) je stajao stećak u obliku sljemenjaka (dimenzija 1,45x0,60x0,80 m).

Najzanimljiviji dio konstrukcije donjeg dijela rake je čeona kamena ploča sa natpisom u bosanskoj ćirilici, dimenzija 17 x 24 cm. Ploča je oštećena u gornjem dijelu na kojem se nalazi prvi red natpisa i u gornjem desnom uglu. Natpis je u cijelosti rekonstruiran i glasi:

□ Ase leži] uzmo [žni] muž]] t [ep]]čija Batal[o] bosan]]ski a pisa Radomil]] dijak]].

Prigodom iskopavanja zatečene su samo razbacane kosti pokojnika i ostaci brokata. Nisu pronađeni nikakvi grobni prilozi.

Između dva svjetska rata sagrađena je crkva koja je apsidom nalegla na ulazni dio grobnice. Crkva je porušena tijekom II sv. rata. Na njezinim temeljima 1970. godine sagrađena je nova, Crkva sv. Jovana Krstitelja. U posljednjem ratu Crkva je pretrpjela oštećenja i u tijeku je njezina sanacija.

3. Dosadašnja zakonska zaštita

Arheološko područje – Batalova grobnica u Turbetu nalazi se na Privremenoj listi nacionalnih spomenika pod imenom Travnik – Batalova grobnica pod rednim brojem 639.

U Prostornom planu BiH do 2000. godine uvrštena je kao spomenik x kategorije.

4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

Godine 1915. obavljena su arheološka istraživanja pod rukovodstvom Ć. Truhelke.

Godine 1952. popravljena je grobnica kneza Batala, pod rukovodstvom Zavoda za zaštitu spomenika kulture SRBiH.

Pokretni arheološki materijal je deponiran u prostorijama Zemaljskog muzeja u Sarajevu.

5. Sadašnje stanje dobra

Uvidom na mjestu, u prosincu 2004. godine, ustanovljeno je sljedeće:

Prilazni put i zaravan na kojoj se nalazi Batalova grobnica tek su odnedavno deminirani. Bliža okolica još uvijek predstavlja minsko polje. Stećak nad Batalovom grobnicom je u solidnom stanju. Druga dva stećka su pokrivena lišćem i mahovinom.

Osim pravoslavne crkve sv. Jovana Krstitelja, koja se trenutačno popravlja i individualnog stambenog objekta, u neposrednoj blizini nema nikakve građevine.

III - ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterije za donošenje odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom ("Službeni glasnik BiH" br. 33/02 i 15/03), Povjerenstvo donosi odluku kao u dispozitivu. Odluka je utemeljena na sljedećim kriterijima:

A) Vremensko određenje

B) Povijesna vrijednost

C) Umjetnička i estetska vrijednost

iv. Kompozicija,

v. Vrijednost detalja (fragmenti oslikanog maltera),

vi. Vrijednost konstrukcije.

D) Čitljivost (dokumentarna, znanstvena, obrazovna vrijednost)

i. Svjedočanstvo o povijesnim mijenama.

G) Izvornost

i. Oblik i dizajn,

ii. Materijal i sadržaj,

iv. Tradicija i tehnike,

v. Položaj i smještaj u prostoru.

H) Jedinственost i reprezentativnost

i. Jedinственost i rijedak primjerak određenog tipa.

Sastavni dio ove odluke su:

- preslik katastarskog plana,
- fotodokumentacija,
- grafički dodaci.

Korištena literatura:

Tijekom vođenja postupka proglašenja dobra nacionalnim spomenikom BiH korištena je sljedeća literatura:

1893. Truhelka, dr. Ćiro i Patsch, dr. Karlo, *Iskopine u dolini Lašve 1893*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu V, Sarajevo, 1893., 685.-707.
1915. Truhelka, dr. Ćiro, *Grobница bosanskog tepčije Batala, obretna kod Gornjeg Turbeta (Kotar Travnik)*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu XXVII, 1915., 365. -374.
1923. Petrović, Jozo, *Lubanja (calvarium) i dijelovi kostura bosanskoga velmože Batala*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu XXXV, Sarajevo, 1923., 177. - 182.
1924. Mandić, Mihovil, *Turbe kod Travnika*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu XXXVI, Sarajevo, 1924., 83. - 903.
1931. Petrović, Jozo, *S arheologom kroz Travnik*, posebni otisak iz VI knjige "Narodne starine", Zagreb, 1931.
1951. Sergejevski, Dušan, *Kasno-antički mauzolej u Turbetu*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu VI, 1951., 135.-145.

1957. Korošec, Josip, *Neolitska naseobina na Crkvinama u Turbetu kod Travnika*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu XII, Sarajevo, 1957., 5. - 18.
1959. Mazalić, Đoko, *Konzervatorski zahvat na Batalovoj grobnici i njezin današnji izgled*, "Naše starine" VI, Sarajevo, 1959., 239.-242.
1971. Bešlagić, Šefik, *Stećci, kataloško-topografski pregled*, Sarajevo, 1971., 142.-143.
1976. Blagojević, M., *Tepčije u srednjovekovnoj Srbiji, Bosni i Hrvatskoj*, Istorijski glasnik, 1-2, Beograd, 1976., 7.-47.
1982. Bešlagić, Šefik, *Stećci-kultura i umjetnost*, Sarajevo, 1982., 49.-50,116.
1990. Maslić, Fatima, *Starine i muzeji Travnika*, Turistički savez Travnik, Zagreb, 1990.
1991. Vrana, Vladimir, *Književna nastojanja u sredovječnoj Bosni*, Povijest Bosne i Hercegovine, knjiga I, HKD "Napredak", Sarajevo, 1942. – 1991., 794.-822.
1999. Blagojević, M., *Tepčija*, Leksikon srpskog srednjeg veka, Knowledge, Beograd, 1999.,728.
2004. Kliko, Amir, *Tepčija Batalo, gospodar župa Sane i Lašve*, Divan 45, časopis Bošnjačke zajednice kulture "Preporod", Općinsko društvo Travnik, 2004.

Nosilac istraživanja i izrade Prijedloga odluke:

Jasna Burnazović, diplomirani inženjer arhitekture,
saradnik za arheologiju u Povjerenstvu za očuvanje nacionalnih spomenika